

Nr 60

Utlåtande i anledning av motioner om en efter arbetstagarens ålder variabel semestertid.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner I: 853 av fru *Florén-Winther* och herr *Strandberg* samt II: 998 av herr *Carlshamre*.

Remissyttranden över motionerna har avgivits av statens avtalsverk, Svenska landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Sveriges akademikers centralorganisation (SACO).

Motionerna

I motionerna framhålls att den pressade och stressande arbetstakt som råder på dagens svenska arbetsmarknad för med sig ökat behov av semester och fritid. Svårigheterna att orka med arbetet gäller särskilt den äldre arbetskraften. Motionärerna vill därför ha utredning av frågan om förlängd semester för sådan arbetskraft.

I motionerna yrkas, »att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om översyn av semesterlagstiftningen i syfte att söka åstadkomma en variabel semestertid med hänsyn till arbetstagarens ålder».

Gällande bestämmelser

Lagstiftning

Arbetstagarnas rätt till semester garanteras i *semesterlagen*. Enligt 7 § skall semester utgå med två dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsåret om en arbetstagare hos en och samma arbetsgivare arbetat minst 15 dagar. Den som under en kalendermånad arbetat kortare tid men minst åtta dagar får tillgodoräkna sig en semesterdag. En arbetstagare som är anställd hela året hos en arbetsgivare har alltså rätt till fyra veckors (24 vardagar) semester.

Semesterlagen gäller i princip alla arbetstagare. Lagstiftningen är en minimilagstiftning. Arbetstagare kan alltså genom avtal tillförsäkra sig bättre förmåner än vad lagen föreskriver. Sådana avtal särskilt i fråga om semesterns längd är inte ovanliga. En grupp arbetstagare har genom lag tillförsäkrats längre semester än andra. Det gäller arbetstagare som utför

radiologiskt arbete och utsätts för joniserande strålning. För dessa har föreskrivits en årssemester om sex veckor.

Kollektivavtal

En del tjänstemannagrupper har genom kollektivavtal längre semester än fyra veckor. Det gäller främst de statligt och kommunalt anställda. För arbetstagare som inte är tjänstemän är det ovanligt med avtal som ger längre semester än lagens minimiföreskrift.

Statligt anställda tjänstemän som omfattas av allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) har semestern differentierad i förhållande till lönegrad och levnadsålder. Det antal vardagar årssemesteren omfattar framgår av följande uppställning. De inom parentes angivna talen avser månadslön år 1970 i ortsgrupp 3.

Lönegrad	Levnadsålder		
	—29 år	30—39 år	40 år—
A 1—9 (1 691 kr)	24	27	30
A 10—20 (2 856 kr)	27	30	33
A 21— (3 013 kr) eller högre	33	36	40

Aspiranter och extra tjänstemän med kortare anställningstid än 6 månader har 24 dagars semester. Om semestern till stor del tas ut under vinterhalvåret ökas antalet semesterdagar med högst tre.

Kommunalt anställda tjänstemän har semester beräknad enligt ett system som påminner om det statliga. Förmånerna framgår av nedanstående tabell. Siffrorna inom parentes avser månadslön år 1970 i ortsgrupp 3.

Lönegrad	Levnadsålder		
	—29 år	30—39 år	40 år—
KA 1—13 (2 080 kr)	24	29	32
KA 14—20 (2 856 kr)	26	29	32
KA 21—22 (3 177 kr)	26	31	39
KA 23— (3 350 kr) eller högre	27	32	39

Kommunalanställda arbetstagare som inte är tjänstemän har semesterns längd beräknad på samma sätt som gäller för tjänstemän i gruppen KA 1—13.

På den *enskilda sektorn* av arbetsmarknaden förekommer differentierade semestertider för vissa tjänstemannagrupper. Det viktigaste avtalet är det som Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) har med Svenska industritjänstemannaförbundet (SIF), Sveriges arbetsledarförbund (SALF) och Sveriges civilingenjörsförbund (CF). Antalet semesterdagar är beroende av tjänste-

mannens lön. Lönebeloppen justeras årligen i förhållande till löneutvecklingen. Semesterförmånerna år 1970 för män framgår av följande uppställning. För kvinnor är lönebeloppen något lägre.

Antal semesterdagar	Månadslön i kr
24	—3 754
27	3 735—5 789
30	5 790—7 999
37	8 000—

Antalet tjänstemän på den enskilda sektorn som har längre semester än fyra veckor är relativt litet. Det har beräknats att endast 12—15 % av tjänstemännen inom industrin kommer i åtnjutande av sådan förmån.

Semesterns längd — utvecklingen inom lagstiftningen

Arbetstagarnas rätt till semester blev inte lagligt reglerad förrän 1938. Årssemesteren var då i princip 12 vardagar. Rätten till semester var starkt kringgärdad i olika hänseenden. Den följande lagstiftningen kom att präglas av en strävan till liberalisering av bestämmelserna. År 1945 antogs en ny semesterlag som i flera avseenden innebar förbättringar för arbetstagarna. I fråga om semesterns längd kvarstod dock den tidigare regeln om 12 vardagar.

Redan 1946 ändrades emellertid reglerna om semesterns längd. Arbetstagare som inte uppnått 18 år fick rätt till tre veckors semester. Genom en särskild lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete utsträcktes semestern till tre veckor för gruvarbetare, nattarbetare och mörkrumsarbetare. För arbetstagare i radiologiskt arbete bestämdes semestertiden till sex veckor. Som skäl för differentieringen av semestertiden anfördes arbetarskyddssynpunkter.

Frågan om en generell förlängning av den lagstadgade semestern till tre veckor togs upp i riksdagen år 1947. Efter utredning infördes vid 1951 års riksdag tre veckors semester för alla arbetstagare. De särskilda förmånerna för ungdomar, gruvarbetare, nattarbetare och mörkrumsarbetare försvann därmed. Åren 1957—1960 genomfördes arbetstidsförkortningen från 48 till 45 timmar i veckan. År 1960 tillsattes en kommitté som år 1962 lade fram det förslag som ligger till grund för vår nuvarande semesterlagstiftning. Lagstiftningen, som trädde i kraft den 1 juli 1963, innebar bl. a. att semestern utökades till fyra veckor.

Remissyttrandena

Samtliga remissinstanser utom TCO ställer sig avvisande till förslaget

att regler om åldersgraderad semester skall införas i semesterlagen. I flertalet remissvar framhålles att frågan om variabel semestertid bör överlämnas till arbetsmarknadens parter.

SAF framhåller i sitt remissvar att den allmänna semesterförmånen är lika för alla arbetstagare och att den är en minimiförmån som kan utvidgas genom avtal. Enligt föreningen har det inte framkommit några omständigheter som motiverar en ändring av lagstiftningens karaktär. Föreningen hävdar att det på senare tid inom lagstiftningen markerats att särregleringar av föreslagen art bör undvikas. I sammanhanget hänvisar SAF till den nyligen genomförda arbetstidslagstiftningen.

Avtalsverket, Kommunförbundet och Landstingsförbundet hänvisar till att stora grupper av de offentligt anställda har semester vars längd varierar med arbetstagarens ålder. De tre remissinstanserna anser att frågan liksom hittills bör vara överlämnad till arbetsmarknadens parter. Kommunförbundet anför dock, att även om det inte finns något uttalat behov av den begärda utredningen förbundet inte har skäl att motsätta sig en sådan utredning.

Inte heller LO anser att frågan om en variabel semestertid bör behandlas på det sätt motionärerna föreslår. LO hänvisar beträffande skälen för sin inställning till remissyttrande som organisationen avgivit beträffande motionerna I: 950 och II: 1119 om jämklighet mellan arbetare och tjänstemän m. m. (se ABU 1970: 31). I det åberopade remissyttrandet deklarerar organisationen att sociala förmåner för olika kategorier anställda bör vara likartade. LO avvisar emellertid tanken på en statlig utredning av dessa frågor och hänvisar till att LO och SAF överenskommit att söka lösa problemen avtalsvägen. För den händelse resultatet av överläggningarna inte skulle bli tillfredsställande har LO för avsikt att återkomma till statsmakterna med krav på lagstiftningsåtgärder.

Även SACO ansluter sig till tanken att frågan om förlängd semester bör bestämmas genom avtal och inte genom lagstiftning. Som skäl härför åberopas att skyddssynpunkter inte längre torde kunna anföras för en förlängd semestertid och att det bör ankomma på parterna på arbetsmarknaden att avgöra om standardökningar skall tas ut som ökad fritid eller på annat sätt. SACO har emellertid ingen erinran mot att en utredning görs i syfte att klarlägga om skyddssynpunkter kan åberopas för en variabel och förlängd semestertid. En sådan förlängning bör då inte grundas enbart på arbetstagarens ålder utan på samtliga omständigheter av betydelse i frågan.

TCO föreslår att den av motionärerna aktualiserade frågan blir föremål för särskild utredning. TCO hänvisar till ett yttrande som TCO:s styrelse avgivit beträffande en motion till TCO:s kongress. I den motionen ifrågasattes om äldre arbetstagare, som generellt måste anstränga sig mer än yngre, får sitt rekreationsbehov tillgodosett. I motionen föreslogs att den årliga semestertiden skall utsträckas med sex dagar per år för arbetstagare

som är äldre än 40 år och att den utökade semesteren skall kunna förläggas utan samband med övrig semester. TCO:s styrelse instämde i kravet på en åldersdifferentierad semester. Styrelsen påpekade att krav av detta slag framförts vid förhandlingar utan att resultat uppnåtts. Styrelsen ansåg det riktigt att man verkade för en förändring i lagstiftningen. Avslutningsvis konstaterade styrelsen att frågan var komplicerad och förutsatte utredning.

Utskottet

Genom semesterlagen garanteras helårsanställd arbetskraft fyra veckors årssemester. Lagen innebär en minimireglering och det står parterna fritt att avtala om bättre semesterförmåner. Sådana avtal förekommer i viss omfattning, främst beträffande tjänstemän. Statligt löneplansanställda har semester som i fråga om längden varierar i förhållande till lönegrad och ålder. För anställda över 40 års ålder utgår semester med mellan 30 och 40 vardagar beroende på lönegradsplaceringen. På det kommunala avtalsområdet finns liknande bestämmelser. Även inom den enskilda sektorn förekommer semesterförmåner utöver lagens minimiföreskrifter. Ett betydelsefullt kollektivavtal i det hänseendet gäller industrins tjänstemän, som har semesterförmåner varierande mellan 24 och 37 vardagar per år beroende på lönen storlek. Åldersfaktorn beaktas inte enligt det avtalet.

I motionerna framhålls att äldre arbetskraft har svårt att orka med arbetet i den pressade och stressande takt som i dag råder inom arbetslivet. Det finns därför ett ökat behov av fritid för rekreation. Motionärerna begär att riksdagen skall anhänga om översyn av semesterlagstiftningen i syfte att åstadkomma en variabel semestertid med hänsyn till arbetstagarens ålder.

Motionerna har remitterats till arbetsmarknadens parter. Med undantag för TCO avvisar dessa en lösning av den aktualiserade frågan genom lagstiftning. I stället hänvisar man till att frågan om utvidgning av semesterförmåner utöver lagens föreskrifter bör vara överlämnad till arbetsmarknadens parter.

Utskottet har full förståelse för den syn som ligger bakom motionerna nämligen att förhållandena i arbetslivet i förekommande fall måste anpassas till den äldre arbetskraftens särskilda behov. I det sammanhanget är semesteren en faktor som bör beaktas tillsammans med andra.

När det gäller frågan om man genom lagstiftning bör utvidga semesterförmånen på sätt motionärerna föreslår har utskottet samma inställning som flertalet remissinstanser. Utskottet är alltså inte berett att förorda lagstiftning utan hänvisar till att det bör ankomma på arbetsmarknadens parter att behandla frågan. Utskottet avstyrker således motionsyrkandet.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 853 och II: 998 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 oktober 1970

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Strand (s), Lars Larsson (s), Dahlberg (s), Hübinette (m), Österdahl (fp), Andreasson (cp), Ivar Andersson (s) och Wikström (fp);

från a n d r a kammaren: herr Lundberg (s), fru Skantz (s), herr Göransson (s), fru Nilsson (cp), herr Aldén (s), fru Håvik (s), herrar Romanus (fp) och Carlshamre (m).

Reservation

av herr *Carlshamre* (m), som ansett

dels att sista stycket i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»När det gäller frågan om man genom lagstiftning bör utvidga semesterförmånerna på sätt motionärerna föreslår delar utskottet i huvudsak den uppfattning som kommit till uttryck i remissyttrandet från TCO. Frågan om längre semester för äldre arbetstagare bör väsentligen ses som en arbetarskyddsfråga och kan, liksom andra skyddsfrågor, göras till föremål för lagstiftning. En sådan skyddslagstiftning skulle inte inskränka möjligheterna för arbetsmarknadens parter att genom avtal komplettera semesterlagens bestämmelser. Utskottet tillstyrker således motionsyrkandet.»

dels att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen med bifall till motionerna I: 853 och II: 998 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om översyn av semesterlagstiftningen i syfte att åstadkomma en variabel semester-tid med hänsyn till arbetstagarens ålder.»